

شاهین باغ سال ۲۰۱۹ در هند، طی روزها تحصن زنان مسلمان، نقاشی‌ها و نوشته‌های دیوارها در پس‌زمینه آن‌ها دلیل و چرایی آن تحصن را اعلام می‌کردند.

مناسک به مثابه اعتراض

جنبش‌های دینی حتی اگر از هنرهای بصری چون نقاشی و دیوان‌نویسی بی‌بهره بودند، شکلی مهم و سابقه‌دارتر از هنر را در اختیار داشتند: مناسک؛ مناسکی که به عنوان نخستین نمایش‌های بشری از آن‌ها یاد شده است.

در نمونه‌هایی تاریخی از اعتراض مقابل ستم، ایمان با اعمال قابل مشاهده‌اش به میدان آمده است: نماز جماعت فلسطینی‌ها در بیت المقدس، علی‌رغم تمام خطرات و حمله‌هایی که از سوی غاصبان صهیونیستی دارد، عملی عبادی است که تبدیل به روشی اعتراضی شده است. از زانو زدن در پیاده‌رو و دعا خواندن تظاهرکنندگان برای حقوق مدنی برابر در آلبانی تا سرودهای دسته‌جمعی زنان در جنبش مانیانو بالباس‌هایی که آن‌ها را متعلق به یک گروه مذهبی خاص معرفی می‌کرد، خواندن سرودهای مذهبی به جای سرودهای مقاومت و دعاها و عبادت‌های جمعی توان و ظرفیت بهره‌گیری از اعمال دینی برای اعتراض را نشان داد. انجام این مناسک در فضای عمومی و استفاده از فرم مناسک برای اعتراض، بالباس‌های متحدالشکل مذهبی، خواندن سرودهای مذهبی و گرفتن ژست‌های مذهبی گونه‌ای از پیوند هنر و دین را در صحنه مبارزه رقم زد. به صحنه آوردن امر مقدس در فضای سکولار، استفاده از منابع و مجموعه‌ای از نمادهای مذهبی که نمایشی عمومی از تقوا بود، نشان می‌داد اعتراض‌ها صرف حضور فیزیکی نیست، بلکه نیرویی که به واسطه آن و با اتکا به آن چنین موجی به راه افتاده اهمیتی مضاعف دارد. معترضان در بحبوحه‌های خطر از عبادت با تمرکز، زانو زدن و سرود خواندن و متفرق نشدن بهره‌برده‌اند.

مجموع این اعمال درام‌هایی غنی در خدمت اعتراض الهیاتی تولید می‌کرد. این روایت‌ها شخصیت و قهرمان داشتند، پایداری و استقامت مردمان در مقابل حملات، نقطه اوج آن‌ها بود و بهره‌گیری از دعا و کتاب مقدس نقطه گره‌گشایی‌شان. همه این‌ها عناصر یک درام کامل بود و از سوی دیگر، سرودهای اعتراضی که منشأ آن‌ها را به زیور نسبت داده‌اند به مثابه موسیقی متن عمل می‌کردند و نقاشی‌ها و گرافیتی‌ها جلوه‌ای جذاب‌تر به آن‌ها می‌بخشیدند. منابع مذهبی در مقام راهنما و دستورالعمل معترضان عمل می‌کردند و داستان‌های آن‌ها موفقیت اقوامی را نشان می‌داد که برای خدا برخاسته بودند.

در سایه تفسیرهای نوین از متون مقدس، عبادت نیز یک عمل اعتراضی است، به خدا و حضور اراده او در جهان شهادت می‌دهد اما خواهان به صحنه آوردن و آشکارسازی او در جایی است که انکار می‌شود. این نقطه پیوندی است که می‌توان میان هر دو وجه الهیات اعتراضی یافت؛ هر دو با ابزار و ابزار ایمان خود و با اعتقاد به خدایی که هست و مدبر جهان است فریاد می‌کشند، به آینده و رستگاری و رهایی در آن امیدوارند و خواهان تغییری هستند که در نهایت با اراده خدا اتفاق خواهد افتاد.

خشونت و کشتار بوده است و هم‌آوای سرود آفریقایی «Nkosi iSikelel' iAfrika»^۵ شنیده می‌شود که نمونه اولیه‌ای از موسیقی مقاومت و نشان دهنده رنج سیاهان و بردگان تحت ستم بوده است.

به همین طریق، سبک‌ها و روش‌های هنری با الهیات اعتراض نیز پیوند خورده و اعتراض‌هایی با خاستگاه الهیاتی از هنر به عنوان ابزاری برای نمایش خود بهره‌برده‌اند. الهیات سیاهان که نخست با پرسش از رنگ مسیح و خدا آغاز شد این دغدغه را در تصاویر و نمادهای مربوط به مسیح نشان داد و تصویر مسیح سیاه‌پوست در کلیساهای آفریقایی و آمریکایی-آفریقایی تبار بازتاب الهیات سیاهان در هنر شد. در بهار عربی و در همه کشورهای درگیر، بازار گرافیتی‌ها و دیوارنگاری‌ها گرم بود و بخشی از آرمان‌ها و خواسته‌ها روی دیوارها متجلی می‌شد. در مبارزات پیش از انقلاب اسلامی ایران دیوان‌نویسی حرکتی سیاسی-اعتراضی تلقی می‌شد و بسیاری از شعارها مفاهیم خود را از آیه‌ها و باورهای دینی می‌گرفتند. در اعتراضات

پی‌نوشت

۱. بقره، ۳۰.
۲. این عنوان نام کتابی از دامون گارسیا است: The God Who Riots: Taking Back the Radical Jesus.
۳. فتح، ۱۰.
۴. بقره، ۲۴۹.
۵. معنای عبارت این است: «خدا آفرینکار ابرکت دهنده».
۶. جنبش آلبانی در سال ۱۹۶۳ در ایالت جورجیای آمریکا با حضور جمعیت ۴۰ درصدی سیاه‌پوستانی شکل گرفت که خواهان پایان دادن به همه اشکال جداسازی و تبعیض در منطقه بودند.